

บทบาทอาชีวศึกษาต่อการพัฒนาประเทศ

THE ROLE OF VOCATIONAL EDUCATION IN NATIONAL DEVELOPMENT

อรุมา นาทสีทา

Onuma Natseeta

มหาวิทยาลัยนครพนม

Nakhon Phanom University

Corresponding Author e-mail: onuma.nat@npu.ac.th

วันที่รับบทความ 24 เมษายน 2568; วันที่แก้ไข 30 พฤษภาคม 2568; วันที่ตอบรับ 6 มิถุนายน 2568

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของอาชีวศึกษาที่มีต่อการพัฒนาประเทศ ในด้านการจัดการศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนากำลังคน ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจ ด้านการพัฒนาท้องถิ่นและด้านการเตรียมพร้อมสู่อาชีพในอนาคต ผลการศึกษาพบว่า ในยุคของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีแบบก้าวกระโดดและภาวะการขาดแคลนแรงงานฝีมือบทบาทของอาชีวศึกษาในด้านการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการฝึกทักษะวิชาชีพและการปฏิบัติจริงเป็นระบบการศึกษาที่มุ่งผลิตกำลังคนให้มีทักษะเฉพาะทาง และมีความสามารถในการประกอบอาชีพ ซึ่งสามารถตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงานให้พร้อมเข้าสู่อุตสาหกรรมเพื่อส่งเสริมการเติบโตของอุตสาหกรรม และยังเป็นกลไกขับเคลื่อนด้านเศรษฐกิจของประเทศในระยะยาว บทบาทของอาชีวศึกษาในการพัฒนาท้องถิ่น โดยการฝึกอบรมวิชาชีพซึ่งเป็นการจัดการศึกษาระยะสั้นทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา สำหรับการพัฒนาอาชีพให้คนในท้องถิ่น เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงระบบการศึกษาซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและแผนการศึกษาแห่งชาติในการลดความเหลื่อมล้ำในสังคมสำหรับการเตรียมพร้อมสู่เศรษฐกิจในอนาคต บทบาทอาชีวศึกษาคือกำหนดนโยบายที่สนับสนุนทุนอุปกรณ์ที่ดี มีคุณภาพสามารถใช้ได้จริงให้กับสถาบันอาชีวศึกษา เพื่อทันเทคโนโลยีสมัยใหม่ และครูต้องค้นคว้าความรู้อยู่เสมอและต้องพัฒนาทักษะของตนเอง เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ให้กับนักเรียนและนักศึกษาได้ สำหรับนักเรียนและนักศึกษาต้องพัฒนาตนเองให้เป็นผู้เรียนรุ่นใหม่ที่ใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

คำสำคัญ: อาชีวศึกษา; การพัฒนาประเทศ; การศึกษา

Abstract

The objective of this article is to examine the role of vocational education in national development in terms of education management, economic promotion, local development, and preparation for the future career. This study finds that in a time of exponential technological change and a shortage of skilled labor, the role of vocational education in education management that focuses on vocational skills training and practical training is an

education system that aims to produce labor with specialized skills and occupational capabilities that can respond to labor market demands and enter the industry to promote industrial growth and serve as a mechanism to drive the country's economy in the long term. In local development, the role of vocational education through vocational training, which is a short-term education both inside and outside the school for local development to reduce inequality in access to the local education system, which is consistent with the National Economic and Social Development Plan and the National Education Plan in reducing social inequality. For preparation for the future economy, the role of vocational education in terms of policy must support funding and equipment for vocational institutions to adjust to modern technology. Teachers must always research up-to-date knowledge and must develop their own skills to transfer new knowledge to students. As for students, they must develop themselves to be new-generation learners who use technology for lifelong learning.

Keyword: Vocational education; Country development; Education

บทนำ

ปัจจุบันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีแบบก้าวกระโดดส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษา ระบบสังคม รวมไปถึงระบบเศรษฐกิจในประเทศ การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดังกล่าวส่งผลให้รูปแบบการใช้ชีวิตที่แตกต่างหลายช่วงวัย (Multistage-life) เนื่องจากประชากรมีแนวโน้มที่จะทำงานมากกว่าหนึ่งอาชีพในตลอดช่วงชีวิต การเรียนรู้จะเปลี่ยนไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) เพื่อให้คนได้พัฒนาทักษะให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง สถาบันด้านการศึกษาจึงต้องปรับตัวให้รองรับสถานการณ์ดังกล่าวเพื่อให้ประเทศมีกำลังคนที่มีคุณภาพสามารถตอบโจทย์การพัฒนาประเทศ ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงควรมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะให้ผู้เรียน ยกตัวอย่างเช่น 1) ทักษะด้านเทคโนโลยี (Technology Skills) 2) ทักษะด้านสังคมและอารมณ์ (Social and Emotional Skills) 3) ทักษะและคุณลักษณะของ Lifelong learner เช่น การเรียนรู้ผ่านความพยายาม (growth mindset) การกำหนดวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง (self-directed learner) การเรียนรู้สิ่งใหม่ ลืมการเรียนรู้เก่า และการเรียนรู้ใหม่อีกครั้ง (learn-unlearn-relearn) 4) ทักษะการสร้างภูมิคุ้มกัน (Immunization Skills) และ 5) ทักษะในศตวรรษที่ 21 ซึ่งทักษะในศตวรรษที่ 21 ประกอบไปด้วย 3R ได้แก่ 1) Reading (อ่านออก) 2) (W)riting (เขียนได้) และ 3) (A)Rithmetic (คิดเลขเป็น) และ 7C ได้แก่ 1) Critical Thinking and Problem Solving (ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและทักษะในการแก้ปัญหา) 2) Creativity and Innovation (ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม) 3) Cross-cultural Understanding (ทักษะด้านความเข้าใจความต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์) 4) Collaboration, Teamwork and Leadership (ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำ) 5) Communications, Information, and Media Literacy (ทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศ และรู้เท่าทัน

สื่อ) 6) Computing and ICT Literacy (ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร) และ 7) Career and Learning Skills (ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้) เป็นต้น ซึ่งทักษะดังกล่าวมีความจำเป็นต่อการประกอบอาชีพและเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีต่อผู้เรียนในปัจจุบัน (สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (สอวช.), 2564)

อาชีวศึกษาเป็นหนึ่งในเสาหลักที่ช่วยเสริมสร้างการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศและสร้างกำลังคนที่มีคุณภาพมีสมรรถนะเพื่อรองรับการพัฒนาประเทศในยุคเทคโนโลยีแบบก้าวกระโดด (UNESCO-UNEVOC, 2020) ปัจจุบันการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาในประเทศไทยมีสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาเป็นหน่วยงานหลักที่มีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการอาชีวศึกษาทั้งในด้านนโยบาย อุปกรณ์ ทุนสนับสนุนเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริงเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและภาคอุตสาหกรรมในระดับฝีมือ ระดับฝีมือ ระดับเทคนิคและระดับเทคโนโลยีให้มีคุณภาพมาตรฐาน ซึ่งในปัจจุบันอาชีวศึกษามีจุดแข็งในการผลิตกำลังคนที่มีสมรรถนะสูง มีความชำนาญเฉพาะด้านสามารถเข้าสู่ตลาดแรงงานได้อย่างรวดเร็วซึ่งเป็นบทบาทสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศทั้งในปัจจุบันและอนาคต (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2563) จากการเปลี่ยนด้านเทคโนโลยีแบบก้าวกระโดดดังกล่าว การอาชีวศึกษาจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนระบบการจัดการศึกษาเพื่อรองรับและพัฒนาผู้เรียน โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับองค์ประกอบของการเรียนการสอนไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาหลักสูตร การปรับเปลี่ยนกระบวนการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาผู้สอน การพัฒนาแรงจูงใจใฝ่เรียนรู้ของผู้เรียนอาชีวศึกษา สื่อการสอนและเทคโนโลยีการศึกษาและการวัดและประเมินผล โดยเฉพาะการจัดการศึกษาให้ตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงานเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศและการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศโดยมีสถานประกอบการ ชุมชนและภาครัฐเป็นผู้ให้การสนับสนุนและส่งเสริมเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนและพัฒนาระบบการจัดการอาชีวศึกษาอย่างยั่งยืน (ชนิษฐา ชัยรัตนาวรรณ, 2561)

สำหรับการอาชีวศึกษาไม่เพียงแต่มีบทบาทในด้านการจัดการศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนาากำลังคนให้มีความรู้ทักษะอาชีพเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมเท่านั้น อาชีวศึกษายังมีบทบาทที่เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาภาคเกษตรกรรมของประเทศ เป็นฟันเฟืองหลักในการเชื่อมโยงระบบการศึกษากับภาคอุตสาหกรรมทั้งในและต่างประเทศเพื่อส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมให้เกิดความยั่งยืน

บทบาทอาชีวศึกษาต่อการพัฒนาประเทศ

บทบาทด้านการจัดการศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนาากำลังคน

อาชีวศึกษาคือจัดการศึกษาทางด้านอาชีพเฉพาะในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงและปริญญาตรีสายเทคโนโลยีหรือสายปฏิบัติการ เพื่อพัฒนาากำลังคนเข้าสู่อุตสาหกรรม ซึ่งในพระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2551 มาตรา 6 ระบุว่า การจัดการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพต้องเป็นการจัดการศึกษาในด้านวิชาชีพที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและแผนการศึกษาแห่งชาติเพื่อผลิตและพัฒนาากำลังคนในด้านวิชาชีพระดับฝีมือ ระดับเทคนิค และระดับเทคโนโลยี

รวมทั้งเป็นการยกระดับการศึกษาวิชาชีพให้สูงขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน โดยนำความรู้ในทางทฤษฎีอันเป็นสากลและภูมิปัญญาไทยมาพัฒนาผู้รับการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถในทางปฏิบัติและมีสมรรถนะจนสามารถนำไปประกอบอาชีพในลักษณะผู้ปฏิบัติหรือประกอบอาชีพโดยอิสระได้ และในมาตรา 8 ได้ระบุรูปแบบในการจัดการศึกษา ได้แก่ 1) การศึกษาในระบบ เป็นการจัดการศึกษาวิชาชีพที่เน้นการศึกษาในสถานศึกษาอาชีวศึกษาหรือสถาบันเป็นหลัก โดยมีการกำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาการวัดและการประเมินผลที่เป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน 2) การศึกษานอกระบบ เป็นการจัดการศึกษาวิชาชีพที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการศึกษา ระยะเวลา การวัดและการประเมินผลที่เป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาโดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม 3) การศึกษาระบบทวิภาคี เป็นการจัดการศึกษาวิชาชีพที่เกิดจากข้อตกลงระหว่างสถานศึกษาอาชีวศึกษาหรือสถาบัน กับสถานประกอบการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานของรัฐ ในเรื่องการจัดหลักสูตร การเรียนการสอน การวัดและการประเมินผล โดยผู้เรียนใช้เวลาส่วนหนึ่งในสถานศึกษาอาชีวศึกษาหรือสถาบัน และเรียนภาคปฏิบัติในสถานประกอบการ รัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานของรัฐ เพื่อประโยชน์ในการผลิตและพัฒนากำลังคน สถานศึกษาอาชีวศึกษาหรือสถาบัน สามารถจัดการศึกษาตามวรรคหนึ่งในหลายรูปแบบรวมกันก็ได้ ทั้งนี้สถานศึกษาอาชีวศึกษาหรือสถาบันนั้น ต้องมุ่งเน้นการจัดการศึกษาระบบทวิภาคีเป็นสำคัญ (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2565)

นอกจากนี้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 มาตรา ที่ 22 ได้ระบุว่าการจัดการศึกษาต้องยึดหลักผู้เรียนทุกคนให้มีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญมากที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ดังนั้นควรให้ความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนอย่างเหมาะสมต่อเนื่องตามศักยภาพของผู้เรียน ประเทศไทยได้กำหนดวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561 -2580) ขึ้น เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาให้ประเทศเจริญก้าวหน้าไปในอนาคตตั้งวิสัยทัศน์ที่ว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มีเป้าหมายเพื่อยกระดับศักยภาพของประเทศในหลากหลายมิติโดยมีการพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดีคนเก่งและมีคุณภาพ สร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่ดี (กระทรวงศึกษาธิการ, 2562) โดยได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่มุ่งบรรลุเป้าหมายในระยะ 5 ปีโดยมีหลักการสำคัญ ได้แก่ มีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดความเหลื่อมล้ำและขับเคลื่อนการเจริญเติบโตจากการเพิ่มผลิตพื้นฐานของการใช้ภูมิปัญญาและนวัตกรรม มุ่งให้คนไทยมีคุณลักษณะที่สมบูรณ์

ประเทศไทยมีความต้องการแรงงานฝีมือในหลากหลายอุตสาหกรรม โดยเฉพาะในกลุ่มอุตสาหกรรมเป้าหมาย (S-Curve) ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยกำลังคนจากระบบอาชีวศึกษา (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564) จากรายงานผลการวิเคราะห์ข้อมูลอุปสงค์และอุปทานแรงงานระดับประเทศ ปี 2567 ของกระทรวงแรงงาน สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน กองเศรษฐกิจการแรงงาน (2567) พบว่าผลการสำรวจข้อมูลสถานการณ์ด้านความต้องการแรงงาน (Demand for Labour) ในสถานประกอบการของตลาดแรงงานจากกลุ่ม

ตัวอย่างทั้งหมด 11,589 ตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างระบุถึงความต้องการแรงงานด้านการซ่อมยานยนต์และจักรยานยนต์ ร้อยละ 35.70 กิจกรรมโรงแรมและบริการด้านอาหาร ร้อยละ 14.10 และที่เหลือเป็นแรงงานด้านธุรกิจค้าปลีกและธุรกิจค้าส่ง ร้อยละ 50.20 การอาชีวศึกษาเป็นการจัดการศึกษาที่มีส่วนในสร้างแรงงานที่ตรงตามความต้องการของผู้ประกอบการ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในฐานะองค์กรหลักที่มีหน้าที่ในการผลิตและพัฒนากำลังคนด้านวิชาชีพพระดับฝีมือ ระดับเทคนิค และระดับเทคโนโลยีที่มีคุณภาพและได้มาตรฐานสากลด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย (ธีระ ชินะผาและคณะ, 2565) กล่าวว่าอาชีวศึกษาเป็นกุญแจสำคัญในการผลิตกำลังคนคุณภาพสูงซึ่งการผลิตและพัฒนากำลังคนอาชีวศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ผู้เรียนอาชีวศึกษาที่กำลังจะสำเร็จการศึกษาก่อนเข้าสู่ภาคการผลิต 1) การจัดระบบการเรียนรู้ในห้องเรียนควบคู่การลงมือทำงานจริง (Dual System of education) โดยสถานประกอบการเข้ามามีส่วนร่วมในการร่างหลักสูตรการสอนและออกข้อสอบเพื่อประเมินผลทักษะของแรงงาน 2) สถาบันการศึกษาควรเน้นสอนความรู้ด้านทักษะที่เทคโนโลยีจะแทนที่ได้ยาก ตลอดจนถึงทักษะการทำงานแบบเป็นทีม (collaboration) การสื่อสาร (Communication) การคิดอย่างมีเหตุผล (critical thinking) และความคิดสร้างสรรค์ (creative thinking) 3) หลักสูตรควรมีการปรับปรุงทุก 4 – 5 ปี โดยควรเน้นให้ผู้เรียนอยู่กับโลกแห่งความเป็นจริง เช่นโปรแกรมหรือสาขาที่สอนจะต้องใช้ในการทำงานหรือเน้นประสบการณ์ในการทำงานจริง 4) การฝึกอบรมทักษะฝีมือแรงงานระยะสั้นเกี่ยวข้องกับระบบเทคโนโลยีที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำงานได้ และ 5) การจัดตั้งสถานฝึกอบรมทักษะฝึกปฏิบัติงานภายในสถานศึกษา

ส่วนที่ 2 แรงงานในภาคการผลิต 1) การส่งเสริมให้มีการ Reskills พัฒนาทักษะด้านบุคคล (Soft skills) และทักษะด้านความรู้ (Hard Skills) ให้กับแรงงานเพื่อให้สามารถทำงานกับนวัตกรรมเทคโนโลยีได้รองรับกับสถานการณ์การเปลี่ยนผ่านในอนาคตมีทักษะในการจัดการความรู้และปรับตัวเพื่อเรียนรู้สิ่งใหม่ใหม่ตลอดชีวิตการทำงาน และ 2) พัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมให้มีความหลากหลายรองรับแรงงานทุกกลุ่มโดยเน้นด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัย

ส่วนที่ 3 ผู้ว่างงานและผู้ประกอบอาชีพอิสระ การฝึกอบรมวิชาชีพเพื่อเพิ่มความรู้และทักษะให้สามารถนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างงานสร้างอาชีพให้สอดคล้องกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและระบบอัตโนมัติเพิ่มขึ้น

ดังนั้นอาชีวศึกษามีเป้าหมายหลักคือจัดการศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนด้านวิชาชีพให้มีคุณภาพและสมรรถนะสูง โดยมีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการฝึกฝนทักษะและความรู้ที่จำเป็นสำหรับการทำงานในสาขาอาชีพต่าง ๆ เข้าสู่ตลาดแรงงานซึ่งเป็นกำลังสำคัญและกลไกสำคัญในการพัฒนาและส่งเสริมเศรษฐกิจของประเทศ

บทบาทด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจ

สภาวะการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทั้งจากภายนอกและภายในประเทศส่งผลให้ประเทศไทยต้องเผชิญกับภาวะการเปลี่ยนแปลงหลายประการ เช่น การชะลอตัวของเศรษฐกิจโลกและเศรษฐกิจของประเทศคู่ค้า ภัยพิบัติทางธรรมชาติ ความไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองภายในประเทศ การก้าวเข้าสู่สังคม

ผู้สูงอายุ เป็นต้น ภาวการณ์เหล่านี้ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจในประเทศ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2568) จากรายงานของชญาตี ชัยอนันต์ ผู้ช่วยผู้ว่าการสายองค์กรสัมพันธ์ธนาคารแห่งประเทศไทย (2567) ที่รายงานว่าเศรษฐกิจไทยในภาพรวมกำลังฟื้นตัวในด้านบริโภคและรายได้ประชาชนแต่ในส่วนของการผลิตฟื้นตัวได้ไม่ดีนักโดยเฉพาะการผลิตเพื่อส่งออก ส่วนหนึ่งมาจากความสามารถในการแข่งขันที่ลดลงและปัญหาเชิงโครงสร้างของไทย ซึ่งจากการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันของ International Institute for Management Development หรือ IMD ในปี 2566 ที่ผ่านมามีไทยถูกจัดอยู่ในอันดับที่ 30 จากทั้งหมด 64 ประเทศแต่ข้อมูลในอดีตพบว่าเมื่อปี 2562 ไทยเคยอยู่ในอันดับที่ 25 และในปี 2566 ไทยยังมีอันดับไม่ดีโดยเฉพาะด้านการศึกษา (Education) ซึ่งเป็นรากฐานที่มีผลต่อศักยภาพและความน่าลงทุนของประเทศ

การจัดการอาชีวศึกษาเป็นกำลังสำคัญในการผลิตและพัฒนาคนด้านทักษะอาชีพเฉพาะ อาชีวศึกษาช่วยให้ประเทศมีแรงงานที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้มากกว่าระบบการศึกษาทั่วไปในบางสาขาและช่วยดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศที่มองหาแรงงานที่มีทักษะเฉพาะ (World Bank, 2019) อาชีวศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนากำลังคนเพื่อรองรับความต้องการของภาคอุตสาหกรรม โดยเฉพาะในยุคที่เทคโนโลยีและนวัตกรรมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การร่วมมือระหว่างสถานศึกษาอาชีวศึกษากับภาคอุตสาหกรรมช่วยให้การเรียนการสอนมีความทันสมัยและตรงกับความต้องการของตลาดแรงงานมากขึ้นโดยจัดการศึกษาให้นักศึกษาเข้าไปปฏิบัติงานในภาคอุตสาหกรรม เช่น การจัดการศึกษาระบบทวิภาคี (Dual Vocational Training) เป็นรูปแบบการศึกษาที่ผสมผสานการเรียนรู้ในห้องเรียนกับการฝึกงานในสถานประกอบการจริงโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์และทักษะที่ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน ผู้เรียนจะได้รับการสอนทฤษฎีและพื้นฐานวิชาชีพในสถานศึกษาอาชีวศึกษาและผู้เรียนจะได้ฝึกปฏิบัติงานจริงในสถานประกอบการซึ่งได้รับประสบการณ์และทักษะที่จำเป็นต่อการทำงาน ในปัจจุบันการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษารวมความร่วมมือกับสถานประกอบการทั้งในประเทศและต่างประเทศแบ่งเป็น 5 model ได้แก่ 1) Model A เป็นการ จัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีเต็มรูปแบบ (ร้อยเปอร์เซ็นต์) ในพื้นที่ คือมีสถานประกอบการในพื้นที่ตั้งสถานศึกษาผู้เรียนทุกคนทุกสาขาวิชา ได้เข้าฝึกอาชีพใน สถานประกอบการ 2) Model B เป็นการ จัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีเต็มรูปแบบ (ร้อยเปอร์เซ็นต์) นอกพื้นที่ คือการจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ที่ไม่มีสถานประกอบการในพื้นที่ตั้งสถานศึกษาผู้เรียนทุกคนทุกสาขาวิชาได้เข้าฝึกอาชีพในสถานประกอบการโดยจะต้องมีการจัดที่พักใกล้กับสถานประกอบการที่ไปฝึกอาชีพให้แก่ผู้เรียนและมีครูควบคุมดูแล 3) Model C เป็นการ จัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีบางสาขาวิชา 4) Model D เป็นการ จัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีให้แก่พนักงานของสถานประกอบการ และ 5) Model E เป็นการ จัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีกับสถานประกอบการต่างประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2562)

สำหรับการจัดการศึกษาทวิภาคีในประเทศไทยที่ประสบความสำเร็จ ยกตัวอย่างรายงานการถอดบทเรียนของวิทยาลัยเทคนิคบ้านค่ายต้นแบบการต่อยอดระบบทวิภาคี สู่ EEC Model Type A ของ

Praornpit Katchwattana (2023) ที่รายงานว่าวิทยาลัยเทคนิคบ้านค่ายต้นแบบการต่อยอดระบบทวิภาคีสู่ EEC Model Type A เป็นวิทยาลัยที่มีนักศึกษากว่า 3,000 คน อยู่ในระบบทวิภาคีซึ่งถือว่าเป็นวิทยาลัยอาชีวศึกษาที่มีนักศึกษาในระบบทวิภาคีมากที่สุดในประเทศไทย ปัจจุบันทางวิทยาลัยฯ มีความร่วมมือกับสถานประกอบการทุกสัญชาติทั่วโลกไม่น้อยกว่า 10 ชาติ มากกว่า 300 โรงงานถือว่ามากที่สุดในประเทศไทย และไม่ใช่แค่สถานประกอบการแต่ยังร่วมกับองค์กรที่มาช่วยอบรมทักษะต่าง ๆ จากองค์กรอื่น ๆ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันอย่างมั่นคงและความต่อเนื่อง มีการพัฒนาร่วมกัน ช่วยส่งเสริมสนับสนุนการทำงานส่งผลดีต่อการพัฒนาขีดความสามารถในการทำงานของผู้เรียน โดยแผนกวิชาที่โดดเด่นของทางวิทยาลัยฯ คือ แผนกวิชาเครื่องกลที่มีนักศึกษาเรียนอยู่ประมาณ 600 คน ซึ่งในแต่ละปีเด็กจากแผนกวิชาดังกล่าวเข้าฝึกงานกับโรงงานในระดับโลกที่มาตั้งฐานการผลิตในพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมในอีอีซีเป็นส่วนใหญ่ ด้วยความร่วมมือกับ WHA Group ที่เป็นผู้ประสานงานให้ทางโรงงานระดับโลกประสานมาทางวิทยาลัย เพื่อส่งนักเรียนไปฝึกงานตามแนวทางการจัดการเรียนการสอนในแบบ EEC Model Type A การจะจัดการเรียนการสอนให้ประสบความสำเร็จได้ทางคณะผู้บริหารและทีมคณาจารย์ของทางวิทยาลัยฯ จะต้องสร้างสัมพันธ์อันดีกับผู้บริหารจากสถานประกอบการด้วยการไปเยี่ยมชมถึงสถานประกอบการเหล่านั้น เพื่อแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจ จริงจัง พร้อมทั้งต้องรับฟังความต้องการของผู้บริหารของสถานประกอบการแต่ละแห่งเพื่อนำมาวางแผนคัดเลือกนักศึกษาที่จะเข้าร่วมโครงการ EEC Model Type A ที่ตอบโจทย์และเหมาะสมกับสถานประกอบการนั้น ๆ

สำหรับการจัดการศึกษาทวิภาคีที่ประสบความสำเร็จในอาเซียน ยกตัวอย่างเช่น ประเทศมาเลเซียที่มุ่งเน้นที่จะใช้ประโยชน์จากอาชีวศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการที่เพิ่มขึ้นสำหรับแรงงานที่มีทักษะ รัฐบาลหวังที่จะสร้างแรงงานอาชีวศึกษาร้อยละ 60 และปรับปรุงโปรแกรมอาชีวศึกษาในโรงเรียนอย่างจริงจัง จากปัจจุบันร้อยละ 10 เป็นร้อยละ 20 เพื่อพัฒนาเป็นประเทศที่มีรายได้สูง การศึกษาด้านเทคนิคและอาชีวศึกษาในมาเลเซียประกอบด้วยการศึกษาระดับหลังมัธยมศึกษา โปรแกรมอาชีวศึกษาเปิดสอนโดยสถาบันโพลีเทคนิคมากกว่า 36 แห่ง วิทยาลัยชุมชน 102 แห่ง และวิทยาลัยอาชีวศึกษา 90 แห่ง สถาบันของรัฐเหล่านี้มีสัดส่วนมากกว่า 50 เปอร์เซ็นต์ของสถาบันอาชีวศึกษาทั้งหมด คาดว่ามีนักเรียนมากกว่า 98,000 คนที่ลงทะเบียนเรียนในโปรแกรมอาชีวศึกษาที่เปิดสอนโดยสถาบันเหล่านี้ นอกจากนี้ในประเทศมาเลเซียยังมีการจัดการศึกษาทวิภาคี (German Dual Vocational Training in Malaysia) ได้มีการนำแบบจำลองการฝึกอาชีพแบบทวิภาคีของเยอรมัน (GDVT) มาใช้อย่างประสบความสำเร็จตั้งแต่ปี 2014 โดยผสมผสานการฝึกภาคปฏิบัติร้อยละ 70 และภาคทฤษฎีร้อยละ 30 โปรแกรมนี้มุ่งหวังที่จะสร้างแรงบันดาลใจให้กับบัณฑิตชาวมาเลเซียรุ่นใหม่ด้วยการเสนอทั้งการฝึกอบรมในงานและการจ้างงานหลังจากการฝึกอบรมในระดับประเทศ โปรแกรมนี้เชื่อมโยงกับระบบการฝึกอาชีพแบบทวิภาคีแห่งชาติของมาเลเซีย System Latihan Dual Nasional (SLDN) และประสานงานโดย MGCC ร่วมกับกรมพัฒนาทักษะแห่งมาเลเซีย Jabatan Pembangunan Kemahiran (JPK) (Malaysian-German Chamber of Commerce and Industry (MGCC), 2025)

จะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาอาชีวศึกษามีสำคัญในการพัฒนาและผลิตกำลังคนที่มีคุณภาพเข้าสู่อุตสาหกรรมซึ่งเป็นกลไกสำคัญสำหรับระบบเศรษฐกิจของประเทศ การจัดการศึกษาเฉพาะความรู้ยังไม่เพียงพอต่อการทำงานในอุตสาหกรรมในปัจจุบันการจัดการศึกษาที่ให้ความรู้ควบคู่กับการฝึกปฏิบัติ เช่น การจัดการศึกษาระบบทวิภาคีของการอาชีวศึกษาจึงเป็นการจัดการศึกษาที่ตอบโจทย์ในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของประเทศ นอกจากการศึกษาระบบทวิภาคีการจัดการศึกษาในระบบและการจัดการศึกษา นอกกระบบยังเป็นการจัดการศึกษาที่ยังช่วยพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากในระดับท้องถิ่นโดยจัดอบรมหลักสูตรระยะสั้นเพื่อพัฒนาอาชีพให้กับชุมชน

บทบาทด้านการพัฒนาท้องถิ่น

การศึกษามีบทบาทและมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดของประเทศ การจัดการศึกษาด้านอาชีวศึกษาจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากสังคมและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้เสีย (Stakeholder) สำหรับการผลิตนักศึกษาอาชีวศึกษาให้มีคุณภาพมีความสามารถในการปฏิบัติงาน มีคุณธรรม จริยธรรม ตรงตามความต้องการของทุกฝ่าย โดยเฉพาะสถานประกอบการซึ่งเป็นแหล่งสำคัญที่รองรับกำลังคนด้านอาชีวศึกษา ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการเล็งเห็นถึงความสำคัญได้มีการกำหนดไว้ในร่างพระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา มาตรา 8 (2) ว่าการจัดการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพให้จัดโดยยึดหลักให้ชุมชน สังคม สถานประกอบการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย การผลิตและพัฒนากำลังคน การกำหนดมาตรฐานวิชาชีพและการจัดการอาชีวศึกษาพร้อมกับการฝึกอบรมวิชาชีพ เมื่อประชาชนในท้องถิ่นสามารถเข้าถึงอาชีวศึกษาได้ก็สามารถพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่นและยกระดับรายได้ครัวเรือน ลดการย้ายถิ่นฐานและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมได้ การอาชีวศึกษาถือเป็นสถานศึกษาที่ผลิตและพัฒนาากำลังคนเข้าสู่ตลาดแรงงาน ได้แก่ ระดับฝีมือ (ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ หรือ ปวช.) ระดับเทคนิค (ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ชั้นสูง หรือ ปวส.) และระดับเทคโนโลยี (ระดับปริญญาตรีสายเทคโนโลยีหรือสายปฏิบัติการ หรือ ทล.บ.) ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาระยะยาวและการฝึกอบรมวิชาชีพซึ่งเป็นการจัดการศึกษาระยะสั้น สำหรับการพัฒนาท้องถิ่นและลดความเหลื่อมล้ำของอาชีวศึกษาตามพระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2551 มาตรา 4 กล่าวถึง “การฝึกอบรมวิชาชีพ” ว่าเป็นการเพิ่มพูนความรู้และการฝึกทักษะอาชีพระยะสั้นหรือระยะยาว ทั้งในและนอกสถานศึกษาอาชีวศึกษาหรือสถาบันการอาชีวศึกษา สามารถจัดเป็นโครงการสำหรับกลุ่มเป้าหมายภายใต้หลักสูตรที่คณะกรรมการการอาชีวศึกษากำหนดและในมาตรา 6 ระบุความสำคัญของการจัดการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพต้องสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและแผนการศึกษาแห่งชาติให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน โดยนำความรู้ทางทฤษฎีสากลและภูมิปัญญาไทยมาพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถในทางปฏิบัติและนำไปประกอบอาชีพโดยอิสระได้ (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2565)

อาชีวศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นโดยเฉพาะในด้านการสร้างกำลังคนที่มีทักษะและความสามารถตรงตามความต้องการของตลาดแรงงานในพื้นที่การจัดการอาชีวศึกษาที่มีประสิทธิภาพสามารถ

ช่วยส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน เช่น การสร้างความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การพัฒนาหลักสูตรที่เน้นทักษะเฉพาะด้านในท้องถิ่น เป็นต้น การจัดการศึกษาอาชีวศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จ ยกตัวอย่างเช่น โครงการฝึกอบรมอาชีพพระยะสัน (108 อาชีพ) หลากหลายแก่ประชาชนของวิทยาลัยอาชีวศึกษาหนองคาย (2561) ให้ความสำคัญในการจัดการเรียนการสอนเพื่อการประกอบอาชีพของประชาชน โดยนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการเข้ากับการฝึกอาชีพ เพื่อเสริมสร้างความคุ้มกันที่ดีด้านอาชีพและด้านรายได้ให้กับคนในชุมชน โดยฝึกอบรมระยะสั้นให้แก่ประชาชนจำนวน 4 หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรตุ๊กตาสีออร์ก หลักสูตรการขายออนไลน์ หลักสูตรบาร์เทนเดอร์ และหลักสูตรถั่วแปบเบญจรงค์ หลังจากเข้าอบรมพบว่าผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจโครงการในระดับมากและประเด็นที่ผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจมากที่สุดคือสามารถนำไปใช้ประกอบอาชีพให้เกิดรายได้และมีขั้นตอนการทำที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน (วิทยาลัยอาชีวศึกษาหนองคาย, 2561) นอกจากนี้มลชา บุญลือ (2562) สังกัดวิทยาลัยการอาชีพนครไทยได้จัดทำโครงการประเมินเสริมทักษะอาชีพแก่ผู้เรียนและชุมชน ด้วยกิจกรรมชีววิถี เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน วิทยาลัยการอาชีพนครไทย จากการสำรวจความต้องการของชุมชนพบว่าชุมชนต้องการฝึกอบรมอาชีพพระยะสัน จำนวน 4 กิจกรรม ได้แก่ 1) ฝึกอบรมการทำน้ำหมักชีวภาพ (EM) 2) ฝึกอบรมการทำ EM Ball (ดั่งโงะ) 3) ฝึกอบรมการทำฮอร์โมนผลไม้ และ 4) ฝึกอบรมการทำสารไล่แมลง (สุโตจู) หลังการฝึกอบรมพบว่า ผู้เข้าอบรมที่ผ่านการฝึกวิชาชีพตามโครงการสามารถนำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมมากถึงร้อยละ 86.67 และเป็นผู้ประกอบการ ร้อยละ 13.33 ผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจต่อโครงการเสริมทักษะวิชาชีพพระยะสันมากที่สุด นอกจากโรงเรียนสังกัดอาชีวศึกษาแล้วหน่วยงานของภาครัฐเช่น ธนาคารออมสินยังจัดโครงการเพื่อพัฒนาอาชีพให้คนชุมชนโดยรวบรวมครูและนักเรียนสังกัดอาชีวศึกษาเข้าร่วมโครงการซึ่งถือเป็นอีกหนึ่งโครงการ คือโครงการออมสินอาชีวะสร้างอาชีพสู่ชุมชน มีจุดมุ่งหมายคือ อบรมช่างชุมชน ทำจริง เห็นผลจริง โดยจัดการฝึกอบรมอาชีพวิชาชีพช่าง 21 หลักสูตร ให้กับสมาชิกชุมชนที่มุ่งมั่นนำไปประกอบอาชีพมีสถาบันอาชีวศึกษาเข้าร่วมทั้งหมด 18 แห่ง ชุมชนเข้าร่วมฝึกอาชีพจำนวน 54 ชุมชน ผู้เข้าอบรมจำนวน 1,350 คน และการอบรมเสริมสร้างอาชีพผ่านโครงการออมสินอาชีวะสร้างอาชีพสู่ชุมชนผู้เข้าอบรมไม่น้อยกว่า 2,700 คน นักเรียน นักศึกษาฝึกทักษะพร้อมเป็นพี่เลี้ยง จำนวน 540 คน รวมเป็น 3,240 คน พร้อมนำความรู้ทักษะจากห้องเรียนไปถ่ายทอดช่วยสร้างอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ ให้คนในชุมชน (ธนาคารออมสิน, 2564)

จะเห็นได้ว่าอาชีวศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาอาชีพให้ชุมชนโดยการจัดอบรมระยะสั้นซึ่งหนึ่งในภาระกิจหลักของโครงการบริการวิชาการเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพให้กับชุมชนใกล้เคียงเป็นการจัดการศึกษาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในชุมชนสำหรับผู้ที่ไม่สามารถเข้าถึงระบบการศึกษาได้ ซึ่งถือเป็นกลไกหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและถ้าหากการฝึกอบรมอาชีพนั้นสอดคล้องกับบริบทชุมชนและเกิดจากความต้องการของคนในชุมชน คนในชุมชนจะสามารถนำความรู้ไปพัฒนาอาชีพของตนเองรวมถึงการพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ประกอบการรายย่อยได้ในอนาคต

บทบาทด้านการเตรียมพร้อมสู่อาชีพในอนาคต

ในยุคของการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 และ 5 ระบบอาชีวศึกษาจำเป็นต้องพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีใหม่ เช่น หุ่นยนต์ ระบบอัตโนมัติ ปัญญาประดิษฐ์และการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ (World Economic Forum (WEF), 2025) ซึ่งในปัจจุบันมีเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาและทำงานซึ่งคาดว่าในอนาคตเทคโนโลยีจะมีการปรับตัวและพัฒนาความทันสมัยไปอีกเรื่อย ๆ ไม่หยุดนิ่งซึ่งการพัฒนาของเทคโนโลยีแบบก้าวกระโดดถือเป็นโจทย์ที่ท้าทายของการจัดการศึกษาที่มีในระบบและนอกระบบที่ต้องปรับเปลี่ยนหลักสูตรเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและเพื่อผลิตกำลังคนให้ตรงกับความต้องการของภาคอุตสาหกรรมสามารถใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยได้ ในปัจจุบันอาชีวศึกษามีภาพลักษณ์ต่อสังคมไม่ดีมากนักจากการศึกษาของอรรถพล สังขวาสี และคณะ (2564) พบว่านโยบายด้านการศึกษาของอาชีวศึกษาไม่ต่อเนื่องขาดการบูรณาการของทุกหน่วย ขาดการเชื่อมโยงกับหลักสูตรกับของสถาบันอุดมศึกษาอื่น จัดการศึกษาทับซ้อนกันเกินความจำเป็น ผู้บริหารสถานศึกษาขาดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ครูใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อการเรียนรู้ในการจัดการเรียนรู้อยู่ระดับต่ำกว่าบุคลากรสายสนับสนุน สถานศึกษาขาดแคลนครูวิชาชีพ ในสาขาวิชาที่เป็นอาชีพใหม่ในปัจจุบัน ครูต้องทำหน้าที่นอกเหนือการไม่พัฒนาให้ก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี คุณภาพการศึกษาแต่ละสถานศึกษาแตกต่างกัน ผู้เรียนขาดความรู้และทักษะพื้นฐานด้านวิชาชีพ ผู้เรียนขาดทักษะในการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และภาพลักษณ์ของผู้เรียนอาชีวศึกษาตามทัศนคติของสังคมเป็นเชิงลบ

จากประเด็นปัญหาดังกล่าวทำให้สถานศึกษาอาชีวศึกษาหลายแห่งพยายามปรับภาพลักษณ์ของผู้เรียนและพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับปัจจุบันและตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงานและผลักดันให้อาชีวศึกษาเป็นการศึกษาที่ดีมีคุณภาพ สมพร ปานดำ (2564) กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้เรียนที่ต้องเปลี่ยนแปลงให้ทันโลกของอนาคต ได้แก่ 1) ต้องสามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมวัสดุ อุปกรณ์ หรือเครื่องมือที่เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่มนุษย์เพื่อให้ตอบสนองต่อภาคอุตสาหกรรมหรือภาคเกษตรกรรม 2) ทักษะการใช้เทคโนโลยีเพื่อค้นคว้าหาความรู้ใหม่ ๆ และหาโอกาสให้ตัวเองเพื่อให้ตัวเองเห็นมุมมองด้านธุรกิจ มีทักษะการเป็นผู้ประกอบการอีกหนึ่งทักษะสำคัญที่เด็กยุคใหม่ต้องมี 3) มีทักษะในการสร้างองค์ความรู้เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตตลอดจนทักษะ 3Rs ได้แก่ ทักษะอาชีพ (Career Skill) ทักษะด้านการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม (Cross-culture Communication Skills) และ 4) การเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีคุณธรรม จริยธรรมและการเป็นพลเมืองที่ดี นอกจากนี้จุลณี เทียนไทยและกุลกนิษฐ์ สุธรรมชัย (2565) กล่าวถึงความสำคัญและความจำเป็นในการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาศักยภาพแรงงานอาชีวศึกษาไทยพบว่า นักเรียนอาชีวศึกษาและแรงงานทางด้านอาชีวศึกษาเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศชาติและมีศักยภาพในการผลักดันเศรษฐกิจไทยให้หลุดจากกับดักรายได้ปานกลาง จุดเด่น - เอกลักษณ์ของอาชีวศึกษาไทยที่เป็นที่ยอมรับในตลาดแรงงานทั้งภายในและต่างประเทศคือลักษณะงานต้องใช้ทักษะฝีมือและความชำนาญสูง เช่น อุตสาหกรรมแมคคาทรอนิกส์และหุ่นยนต์ อาชีพด้านการท่องเที่ยว การโรงแรม ศิลปกรรม และอาหาร เป็นต้น แรงงานอาชีวศึกษาไทยแตกต่างจากประเทศอื่นคือการประยุกต์สร้างสรรค์นำความรู้เดิมมาประยุกต์หรือดัดแปลงใหม่ให้ตอบโจทย์บริบทของท้องถิ่นมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการศึกษาอาชีวศึกษา

พร้อมสู่เศรษฐกิจในอนาคตภาครัฐบาลต้องจัดสรรงบประมาณในส่วนของการสนับสนุนอุปกรณ์ที่ทันสมัยและเพียงพอต่อการฝึกทักษะปฏิบัติของนักเรียน ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและสนับสนุนทุนการศึกษาหรือให้ค่าตอบแทนขณะที่นักเรียนต้องฝึกประสบการณ์ในสถานประกอบการ ครูผู้สอนต้องพัฒนาสมรรถนะของตนเองให้สอดคล้องกับการสอนในยุคปัจจุบันฝึกตนเองให้มีทักษะที่เชี่ยวชาญสามารถถ่ายทอดความรู้ใหม่ ๆ ให้กับนักเรียนรวมไปถึงทักษะอื่น ๆ เช่น ทักษะการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย การออกแบบการสอน การประเมินผล เป็นต้น ในส่วนของผู้เรียนต้องพัฒนาตนเองให้เป็นผู้เรียนรุ่นใหม่ที่ใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้ ใช้เทคโนโลยีเข้ามาพัฒนาทักษะต่าง ๆ เช่น ภาษา ตัวตนและตระหนักเท่าทันสื่อ เทคโนโลยีและผลักดันผลงานตัวเองให้ไปสู่เวทีระดับนานาชาติ

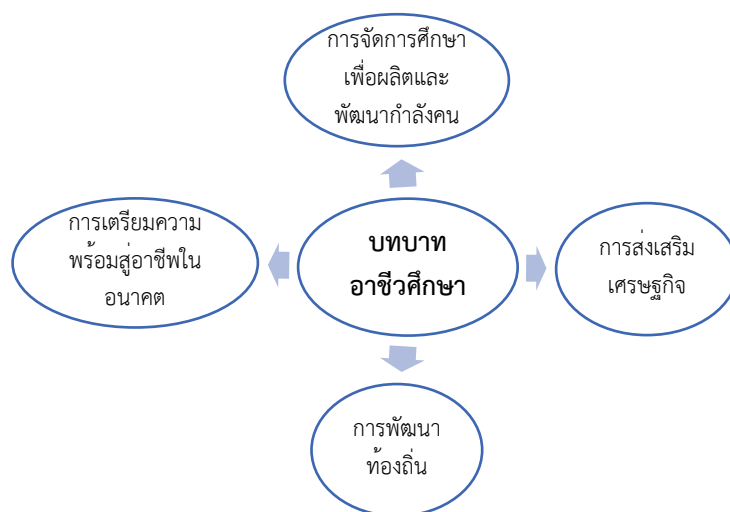
จะเห็นได้ว่าระบบเศรษฐกิจในอนาคตมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาขับเคลื่อนอยู่เสมอ ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ในระดับอาชีวศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของสถานประกอบการควรเน้นให้ผู้เรียนสร้างความใหม่และสิ่งประดิษฐ์ใหม่โดยใช้กระบวนการทางปัญญา ผู้สอนมีบทบาทในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนสร้างสถานการศึกษาให้เป็น Smart City โดยการสร้างบรรยากาศทางกายภาพของสถานศึกษาทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนให้เหมือนกับภาคธุรกิจ (Business-like Atmospheres) มีการจัดสิ่งแวดล้อมที่ดี มีอุปกรณ์ที่พร้อมใช้งานได้จริง ทันสมัยและมีความสมบูรณ์ ผู้เรียนสามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตแบบไร้สายผ่านมือถือแบบพกพาสะดวกทุกที่และทุกเวลา

บทสรุป

การอาชีวศึกษาเป็นการจัดการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ในด้านการจัดการศึกษาที่พัฒนาหลักสูตรให้เหมาะกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันทั้งในระบบ นอกระบบและทวิภาคเพื่อพัฒนากำลังคนในระดับฝีมือ ระดับเทคนิค และระดับเทคโนโลยี เพื่อเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมที่เป็นฐานเศรษฐกิจของประเทศ รวมทั้งจัดทำหลักสูตรระยะสั้นในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นเพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงระบบการศึกษาและเพื่อให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศด้วยกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนสร้างความใหม่และสิ่งประดิษฐ์ใหม่ด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย โดยใช้กระบวนการทางปัญญาและผู้สอนมีบทบาทในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียนทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษาเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนของเทคโนโลยี การอาชีวศึกษาจึงเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนากำลังคนที่มีคุณภาพและสมรรถนะสูง ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในส่งเสริมเศรษฐกิจและพัฒนาสังคมของประเทศ

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาบทบาทอาชีวศึกษาต่อการพัฒนาประเทศพบบทบาทของอาชีวศึกษาต่อการพัฒนาประเทศ ได้แก่ บทบาทด้านการจัดการศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนากำลังคน บทบาทด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจ บทบาทด้านการพัฒนาท้องถิ่นและบทบาทด้านการเตรียมพร้อมสู่อาชีพในอนาคต ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 บทบาทอาชีวศึกษาต่อการพัฒนาประเทศ

องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับบทบาทอาชีวศึกษาต่อการพัฒนาประเทศ ได้แก่ บทบาทด้านการจัดการศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนโดยจัดการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบและทวิภาคีเพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนเข้าสู่ตลาดแรงงาน ระดับฝีมือ ระดับเทคนิคและระดับเทคโนโลยี ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจอาชีวศึกษาหนุนเสริมด้านเศรษฐกิจโดยจัดการศึกษารูปแบบทวิภาคีร่วมกับภาคเอกชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ด้านการพัฒนาท้องถิ่นอาชีวศึกษาได้จัดทำโครงการระยะสั้นทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษาร่วมกับภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อพัฒนาอาชีพให้กับคนในท้องถิ่น สำหรับผู้ที่เข้าไม่ถึงระบบการศึกษา เพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษา และด้านการเตรียมพร้อมสู่อาชีพในอนาคตอาชีวศึกษาส่งเสริมและพัฒนาครูผู้สอนและผู้เรียนให้ปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนของเทคโนโลยีในยุคปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี.
- กระทรวงแรงงาน สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน กองเศรษฐกิจการแรงงาน. (2567). รายงานผลการวิเคราะห์ข้อมูลอุปสงค์และอุปทานแรงงานระดับประเทศ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567. กระทรวงแรงงาน สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน กองเศรษฐกิจการแรงงาน.
- ชนิษฐา ชัยรัตนาวรรณ. (2561). แนวทางการขับเคลื่อนและพัฒนาอาชีวศึกษาไทย. วารสารอาชีวศึกษาภาคกลาง, 2(2), 1-9.

- จุลณี เทียนไทยและกุลณิษฐ์ สุธรรมชัย. (2565). การพัฒนาศักยภาพและเอกลักษณ์แรงงานอาชีวศึกษาไทย ใน 3 อุตสาหกรรมหลัก: การวิเคราะห์ผ่านแผนที่เส้นทางการก้าวเข้าสู่แรงงานอาชีวศึกษาไทย ภายใต้แนวคิดความปกติใหม่. สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ. กรุงเทพฯ.
- ชญาวดี ชัยอนันต์. (25 มกราคม 2567). เศรษฐกิจไทยปี 67 กับความท้าทายเชิงโครงสร้าง. ธนาคารแห่งประเทศไทย. <https://www.bot.or.th/th/research-and-publications/articles-and>
- ธนาคารออมสิน. (2564). โครงการออมสินอาชีวะสร้างอาชีพสู่ชุมชน. ธนาคารออมสิน. https://www.gsb.or.th/gsb_govs/gsb-archeewa/
- ธีระ ชินะผา เสน่ห์ ฎีกาวงค์ สุรภี โสรจกุล และนันทิญาพร นาเรือง. (2565). การผลิตกำลังคนอาชีวศึกษา คุณภาพสูงรองรับยุคเทคโนโลยีเปลี่ยนโลก. วารสารวิชาการสถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 8(1), 85-96.
- มลทา บุญลือ. (2562). การประเมินโครงการเสริมทักษะวิชาชีพแก่ผู้เรียนและชุมชนด้วยกิจกรรมชีวิตวิถีเพื่อการ พัฒนาอย่างยั่งยืน วิทยาลัยการอาชีพนครไทย. วิทยาลัยการอาชีพนครไทยสำนักงานคณะกรรมการ การอาชีวศึกษา. พิษณุโลก.
- วิทยาลัยอาชีวศึกษาหนองคาย. (2561). รายงานการติดตามผลและประเมินโครงการฝึกอบรมอาชีพระยะสั้น (108 อาชีพ) หลากหลายแก่ประชาชนทั่วไป ประจำปีการศึกษา 2561 ณ โรงเรียนเหล่าฝ้ายผุงวิทย อำเภอมือเมือง จังหวัดหนองคาย. งานโครงการพิเศษและบริการชุมชน วิทยาลัยอาชีวศึกษาหนองคาย. หนองคาย.
- สมพร ปานดำ. (2564). การจัดการอาชีวศึกษาที่ตอบสนองกับการเปลี่ยนแปลงของโลกอนาคต. วารสารวิชาการสถาบันการอาชีวศึกษาภาคใต้ 1, 6(1), 9 – 22.
- สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2562). หลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติการจัดการอาชีวศึกษาระดับ ประกาศนียบัตรวิชาชีพและระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง. สำนักมาตรฐานการอาชีวศึกษา และวิชาชีพ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา.
- สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (สอวช.). (2564). ปรับ แนวทางการศึกษาไทย เน้นสร้างทักษะให้ไทยก้าวทันการเปลี่ยนแปลงโลก. รายงานการพัฒนาก รอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมของประเทศ ปี 2564.
- สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (21 พฤษภาคม 2563). แผนพัฒนาการอาชีวศึกษาระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2563–2567). สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. <https://vec.go.th>.
- สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (20 มิถุนายน 2565). พระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2551. สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. <https://ops.moe.go.th/wp-content/uploads>.
- สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (29 สิงหาคม 2565). รายงานสถานการณ์อาชีวศึกษาแห่งชาติ. สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. <https://vec.go.th/th-th>

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (17 กุมภาพันธ์ 2568). *รายงานภาวะเศรษฐกิจไตรมาสที่ 4/2567*. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=16140&filename=QGDP_report

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). *รายงานสรุปผลการดำเนินการประจำปีตามแผนการปฏิรูป ประจำปี 2564*. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

https://www.nesdc.go.th/download/document/NSCR/CR64_Book.pdf

รณพล สังขาสี พา อักษรเสื่อ และชัยยุทธ ศิริสุทธ. (2564). อนาคตภาพการอาชีวศึกษาไทยในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2565-2574). *วารสารวิชาการธรรมทรรณ*, 21(4), 221 - 223.

Malaysian-German Chamber of Commerce and Industry (MGCC) German Dual Vocational Training. (2025). *German Dual Vocational Training in Malaysia*. Malaysian-German Chamber of Commerce and Industry. <https://malaysia.ahk.de/en/vocational-training>

Praornpit Katchwattana. (December 23, 2023). *ถอดบทเรียนการจัดการศึกษาร่วมกับสถานประกอบการมิติใหม่ของการผลิตคนตอบโจทย์ภาคอุตสาหกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ (ตอนที่ 1)*.

Salika Knowledge sharing space. <https://www.salika.co/2022/12/03/lesson-learn-from-eec-model-with-industrial>.

World Bank. (2019, July). *Thailand Skills for the Future: Preparing Thai Workers for Tomorrow's Economy*. World Bank Group.

<https://www.worldbank.org/en/country/thailand/publication/thailand-economic-monitor-reports>

World Economic Forum (WEF). (2025, Jan 8). *The Future of Jobs Report 2025*. World Economic Forum. <https://www.weforum.org/publications/series/future-of-jobs/>

UNESCO-UNEVOC. (2020). *Promoting quality in TVET: A practical guide*. Institute of Education Sciences. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED608983.pdf>